

Õigus ja Kohus

„Päewalehe“, „Aja“
ja „Koidu“ hinnata
:: :: eralifa :: ::

Ilmub 1 kord kuus

Tegew toimetaja :
cand. jur. P. Ruubel

00 Õigusteadusline Ajakiri 00

Nr. 2

Weebruar

1914

Würst S. V. Schahowskoi arhiwist.

Seletuskiri Eesti kubermangu maamajade kohta (1888. a.)

Hiljuti ilmus trükist kirjatöödekoju pealkirja all: „Würst S. W. Schahowskoi arhiwist“. Raamat sisaldab eneses hulga huvitawaid dokumente ja teateid meie ühema minewiku (1885—1894) selgituseks. Need teated on seda tähelepanemisewäärilised, et nad kõrge ja wõrdtemisi erapooletu walitusewõimu esitaja poolt tulewad. Würst S. W. Schahowskoi oli Tallinnamaa kuberneriks aastast 1885 kuni 1894, s. o. just sellel ajal, kui Saksa walitus Wene riigiwõimu ees meie maal murdis. Muiugi ei sündinud see ilma wastupanemiseta. Schahowskoi oli wiisiks kõigist ametlikkudest paberitest, seaduste kaawatustest ja olewate seaduste ning üleüldse politikaliste ja majandusliste nähtuste seletuskirjadest ära kirju teha lasta, millest wiimaks suur kirjakogu ehk arhiw tekkis. See huvitaw materjal ongi nüüd trüki läbi päewawalgele tõusnud.

Kahjuks on töö wenekeelne ja jääb sellepärast meie lugejate laiemale ringkonnale kättesaamataks. Et seda puudust tudagi tasandada, olgu siinkohal wahete-wahel ärkisid tähtsamad wäljawõtted sellest rikkalikust kogust Eesti keeles ette toodud. Meie praeguse seadusliku torra mõistmiseks ja põhjalikumaks arusaamiseks on üliwäga



tähtis tähele panna, kuidas üksikud seadused ajalooliselt välja on arenenud. Tihtipeale pörfame elus ja seadustes väga mitmesuguste eesõigustega kokku, eesõigustega, mis ajalooliselt tõusnud ja ajalooliselt „pühendatud“. Alles hiljuti astus riiginõukogus Liivimaa mõisnikkude peamees alkoholi keeluseaduse maasmapanemise vastu Baltimaal nii „rüütlikult“ üles — isaijade ajalooliselt pühendatud eesõiguste nimel. Missugused on aga need „ajaloolised eesõigused“, mille ees nõudmised, mis terve rahwa hea-käekäigu tõstmise jaoks räägivad, nii abitult taganema on sunnitud. Kuidas on nemad tekinud?

Oma seletuskirjas Eesti kubermangu maamaksude kohta näitab S. W. Schahowskoi muu seas, kuidas Eestimaa mõisnikkude maamaksude korralduse eesõigus on tekinud, mida lähemalt tähele paneme.

Maamaksude korraldamise küsimus Balti kubermangudes tõusis läinud aastajaja esimesel aastakümnel ühel ajal ja käsitäes üleriiklise maksude korraldamise küsimusega üleüldse. 2. mail 1805. a. anti ilma mingi erandita üleriikline seadus rahaliste maamaksude kohta välja, mille järele neid üksikutes kubermangudes ainult kõigeõrgemalt poolt antud ukasjide ja seadluste põhjal võis korraldada ja sisse võtta. Juba alguses pörfas riigivõim selle üleüldise seaduse maasmapanemise katse juures Eesti kubermangus kohalise mõisnikkuseisusega kokku. Eestimaa mõisnikkude peamees von Rosenthal tõrkus Tallinnamaa kubernerile juhatusel olemast nõupidamisekoosolekust uue seaduse maasmapanemise üle Eesti kubermangus osa võtmast, kubernerile teatades, et tema, von Rosenthal, mõisnikkudekomitee volitusel palwega sisetiste asjade ministeriumi poole pööranud, et uut seadust Eesti kubermangus mitte enam maksta ei pandaks. Selleaegne sisetiste asjade minister (esimene ministeriumi asutamiseft arwates) krahw Kotshubei *) muutis oma isiklise võimuga, ilma et sellest

*) Kes muu seas jesuitidele õiguse muretses Wenemaa idapoolsetel piirimaadel olemate muhamedlaste ja paganate tsel ristiusu laialilaotamiseft. (Кояловичъ: Исторія русскаго самосовнания, стр. 176, прим. 3).

Keiser Aleksander I-le oleks teatanudki, üleriiklise seaduse jelles mõttes ära, et ta Eesti kubermangu kohta oma maksuuse kaotas ja selles maaomavalitsust wanal alusel edasi lastis kasta. Sellest esimesest nii hiilgawalt korda läinud sammust julgustatud, ei tahtnud Eestimaa mõisniku- seisus enam mingisugustest, olgugi erandlikkudest uuendus- test maamaksude korraldusteasjus kuulda. Rahaasjanduse- ministri nõudmistest ja Walitsewa Senati kindlast utasist (1861 .a. 11. sept. nr. 23.293, mis Eesti kubermangu- walitsusele ette kirjutas „hooljaste selle järele walwata, et 2. mail 1805 .a. Kõige kõrgemalt poolt kinnitatud seadus kõigi selle määrustega, kui seadus, mis üle riigi maksab, ka kohalises Eesti kubermangus tingimata ja punktipealt täitmist leiaks“) hoolimata ei lähe Eestimaa kuberneridel (kes ise kohalikud elanikud) korda 1805. a. seadust maks- ma panna. Wabanduseks pöörawad nad tähelepanemist mõisnikuuseisuse poolt tehtud raskuste peale.

Eestimaa mõisnikuuseisus ei lepi ka selle wõrdlemisi üsna tagasihoidliku walitsuse soowiga, et maamaksude eel- arwed rahaasjanduse ministeriumi saadetak. Eestimaa mõisnikkude peamees tõrgub kubeneri eesistumisel olewast nõupidamisest, mis 30. oktobri peale 1824. a. määratud, osa wõtmast. Seal pidi kindral-kubeneri ettekirjutusel nen- de abinõude üle aru peetama, mis edaspidi tarwilikuks ar- watakse Eestimaa maamaksude eelarwete ja aruannete walitsusele ette panemiseks käjile wõtta.

Wiimaks, a. 1825, järgnes kindral-kubeneri marfiis Paulucci poolt Eestimaa kubernerile kindel ettekirjutus „Eestimaa mõisnikkude peameest (ühes linnade woliniku- dega) üleüldisele nõupidamisele kutsuda, kus see küsimus läbi harutatakse, kui palju ja misuguste kitsendustega wõi kohalikkude muudatustega Kõige kõrgemat kustu 2. maist 1805. a. Eestimaal maksma tuleb panna.“

Hoolimata walitsuse nähtawast järelandlikkusest ja tal- duwusest üleüldisest seadusest kohaliste iseäraduste kasuks erandid lubada, arwas Eestimaa mõisnikuuseisus siiski, kes endiste arnanagemiste ja katsete järele selgusele oli jõudnud, et eemalehoidmine igasugustest nõupidamistest maamaksude

torralduse üle ühes walitfufe asemikkudega neile aina kaju tõi, ka seda torda kafilitfuts nõupidamisest eemale hoida. Mõisnikkude peamees krahw Bentendorf teatas kubernerile, et „mõisnikkudekomitee temale kohufeks teinud nõupidamisele 2. mai 1805. a. utafi fiiinjes kubermangus maksmapanemise üle mitte ilmuda.“

Teisefordse kutse peale (kindralkubernerite ettewõttel) mõisnikkude peameest sellesama küsimuse üle nõupidamisest osa wõtma kutsuda, wastas Bentendorf teisefordse äraütlemisega.

Kahelt teineteise järele nurjaläinud katfest hoolimata soowitas markiis Paulucci fiiiski kubernerile kolmat torda katfet teha selleks, et mõisnikkude arwamist selle kohta teada saada, misfugufel määral 1805. a. feadust Eestimaa maksma wõiks panna. „Olgugi et ofawõtmine nõupidamisest — nii feletab kindralkuberner kubernerile — mõisnikkuseisuse poolt tagafi lükati, fiiiski on tarwilif seda asja uueste nüüdsel (1827. a.) mõisnikkude maapäewal üles wõtta, sellepärast, et olgugi kui ka 2. mai 1805. a. kõigetõrgemalt poolt finnitatud eeskirja punktipealselt maksmapanemisest mööda wõib minna, on fiiiski tarwilif enam kindlamalt ära määrata, misfugufed naturalmaksu kohustused maa kanda ja misfugufed linnade kanda on.“ Selle kolmanda katse peale mõisnikkude arwamise teada-jaamiseks sai walitfufewõimu esitaja mõisnikkude peamehelt walitfufewõimu kohta üsna haawawa wastufe:

„Teie ekfifellentsi ametlikku kirja (16. märtsifil 1827. a) on mul au olnud kätte saada ja mõisnikkuseisusele järjetorralifele maapäewale ette kanda. Maamaksude torraldamise afjas oleks Teie ekfifellentsile lõpuotsus ette pandud, kui mitte enne selle asja harutamise lõppu maapäewa finni panna ja edaspidiste määruste tegemifil jelles afjas mõisnikkudekomitee kätte anda ei oleks tulnud. Olgu küll, et maapäewa finnipanemise järele komitee kofku kufjututi, kuid liikmete wähefe arwu tõttu ei wõidud koosolekut ära pidada, feft et suurem osa nendest aasta-aja järele maale laiali on fõitnud.“

Kõigi nende nurjaminekute peale waatamata oli wa-

lisusel siiski õigus Eestimaa mõisnikuseisuselt üleüldist maamaksude seaduse täitmist nõuda, kuna seaduseandlisel teel sellest erimäärusi Eesti kubermangu kohta ei olnud tehtud. Mõisnikuseisus aga, kes niisuguse püsivusega üleüldise seaduse maksmapanemise vastu tõrkus, seisis walitsusega awalikus wõitluses. Oli sellepärast tarwis seisukohta muuta ja tudagiwiisi maksude asjus üleüldistest seadustest lahku-minewaid erimäärusi Eestimaa tarwis seaduslikuks teha, et sellel teel kindlat pinda kohaliste iseäralduste kaitseks walitsuse poolt makswapandawate üleüldiste seaduste wastu jalgade alla saada.

Selle sihiga hoolitjes Eestimaa mõisnikkude peamees trahw Benkendorf aastal 1827 Peterburis sisemiste asjade ministri kaudu selle eest, et „senini maksew kord maamaksude asjus Eestimaal endisel alusel edasi kestma jääks“. Seda hoolitsust tähele pannes pani sisemiste asjade minister ministritekomiteele seletuskirja ette, milles ta rahaasjanduse ministriga nõus olles Eestimaa maamaksude endisele alusele jätmise tarwidust ajutiselt õigeks tunnistas.

Ministritekomitee „seda tähele pannes, et 2. mai 1805. a. maamaksude korraldamise seadus senini (1827. a.) Viivi- ja Eestimaal maksma ei ole pandud, otsustas nendes kubermangudes maamaksude korraldust ja nende üle aruandmist niisamasugusesse seisukorda jätta, misuguses ta senini on olnud.“

Selle ministritekomitee määrusega pühendati kõige pealt see abinõu, mida Eestimaa mõisnikuseisus selleks oli tarwitanud, et 2. mai 1805. a. seadus Eesti kubermangus makswusele ei pääsenud ja nimelt — wõitlus walitsusega, tema seaduste awalik mittetäitmine. Maamaksusid endisele alusele jättes ei seletanud seadus ära, milles need seisid. Seda selgusetust tarwitas Eestimaa mõisnikuseisus selleks, et 1845, a. kohalise Balti kubermangude seadustekogu wäljaandmisel (mis, olgu mööda minnes tähendatud, paljud kohaliste rüütlite kahtlased õigused ja eesõigused seaduslikuks tunnistas) sellesse kogusse uut eesõigust maamaksude korraldamiseks ja pealegi ilma mingi kontrollita, üles wõtta. Kohalise seaduse kogu 2. kõite

§ 32, p. 4 annab mõisnikkudele õiguse ilma walitsusewõimu finnitamiseta mitte ainult mõisnikkude kassa heaks, waid ka awalikkude kohustuste täitmiseks maksujid peale panna ja sisse wõtta.

1851. aastal wälja antud üleriikline maamaksude seadus, mis kauaaegsete äranägemiste ja elust tõusnud tarwiduste kohaselt korraldatud, ei puutunud Eesti kubermangu sugugi, kuna selle §§ 522 ja 606 ainult seda tõendawad, et „Eestimaal iseäralised määrused ja eeskirjad“ maksawad. Milles seisawad aga need seaduses öeldud „iseäralised määrused“, selle kohta ei ole walitsusel 1851. aastast algades kuni tänapäewani korda läinud mõisnikkude esituselt teateid wälja pärida. Keegi endine mõisnikkude peamees, nähtawaste walitsusewõimu esitaja naiwlikkuse peale rehkendades, katsus temale (a. 1859) selgete teha, et nende iseäraliste määruste all, mis maamaksu seadustekogu § 606. nimetatud, neid iseäralisi seadusi tuleb mõista, mida aegajalt weel ilmuwates kohaliste seaduste kogu jagudes tulewikus ä r a o o d a t a tuleb. Mingsuguseid kohalise seaduse jagusid, milles need Eestimaal makswad „iseäralised määrused“ maamaksude kohta sees oleksid leidunud, ei ole aga senini ilmunud, sellest hoolimata, et elu ikka tungiwamalt neid puudust esile toob, mis Eestimaa maamaksude korralduses peituwad. Kubernerile ja kubeneri kantsleisile on terwe hull mitmesuguste isikute ja talupoegade kogufondade poolt palwetirju saadetud, milles õigluseta maksude sissenõudmise ja mõisnikkude poolt maamaksude nime all seadusewastaste maksude pealepanemise üle kaebatakse. Nende palwe- ja kaebekirjade põhjal ettewõetud uurimine ongi awalikkust teinud selle suure üleskohtu, mis siin maamaksude korraldamises walitseb.

Nende küsimiste peale, millega kubermanguwalitsus maamaksude korralduse seletamiseks mõisnikkuseisuse esituse poole pööras, wastas wiimane põiklewalt, muretses puudulisi teateid, mis uüsi seletusi tarwitaksid, mõnesugused teated jäid aga koguni andmata. Mõisnikkuseisus on, lähidalt öeldes, hoolega seda saladusekatet alal hoidnud, mis

walitsusejilmade eest rüütelkogu maa=majapidamise wiisi on warjanud. Selle tõttu on kubermanguwalitsusel tihti tulnud Walitsewa Senati poole pöördä, et tema ukaside mõju peale toetades, mõisnikuseisust awastikusele sundida. Mitmekordsete senati ukaside tagajärjeks, millest wiimane mõisnikkude peameest edaspidise tõrtumise korral isegi kohtu kätte lubas anda, läks walitsusel korda mõisnikkude kassa eelawet 1887. aastast kuni 1890. aastani oma kätte nõuda. See dokument heitis heledat walgust maamaksu korralduse senini paljude tumedate küsimuste peale.

Kohalise seaduse järele (Kohal. Eras. 2. köide § 42) on Eestimaa mõisnikuseisusel õigus oma kassat pidada, mis ainult mõisnikkude ülewaatuse ja kontrolli all seisab. Mõiks arwata, et see mõisnikkude seisusline kassa ka Eesti kubermangus, nagu mujal Wenemaal, ainult nendest allitatest täidetakse, mis mõisnikuseisuse liikmete päralt on.

Mõisnikkude kassa eelarwest 1887—1890. a. on aga näha, et need kaks pea=allikat, millest nimetatud kassat täidetakse, on: n.=n. laekaraha (Eadengelder) ja postimoona=maks. Mõlemad need maksud langewad õõikide kubermangu elanikkude peale, linnade elanikud ühes arwatud. Mingisuguseid eramaksusid, mis mõisnikkudelt nende kassa heaks sisse wõetaks kas wabatahtliselt määratud maksude (Sead. kogu 9. köide §§ 150 ja 151) ehk ükõitute mõislate pealt wõetawa rahalise tasu kujul ei ole olemas (Maam. sead. § 14). Mõisnikkude kassa aruandest on näha, et sissewõetawast laekaraha üleüldisest summast (138.116 r.) kõigest üks kuuendil (22.800 r.) üleüldiste tarwiduste peale kulutatakse, mis üleüldisest mõisnikkude kassa aastasest sissetulekust (238.087 r.) wähem kui ühe kümnenõõitu wälja teeb. Ülejäänud summa, millest 61.354 r. postiasutuste ülewalpidamiseks maha tuleb arwata*) on ainult mõisnikuseisuse tarwituste peale wälja andmijeks määratud — Eestimaa mõisnikuseisuse esituse ja

*) Kusjuures aga postimoona maksu sissetulek mõisnikkude kassa heaks iga aasta 74.323 rbl. wälja teeb.

selle eesõiguste teostegemiseks kiriku, kohtu ja poliitiasutuste laudu.

Mis eraforralistesse wäljaminekutesse puutub, siis olgu siinohal mõned näitused selleks ette toodud, misjuures otsustatakse üleüldiselt sissewõetud raha maapäewa otsuse järele kulutatatse:

Balti mõisnikkude wappide koguwäljaande 75 eksemplari ostmiseks, mis Rootsi heroldmeistri von Klingspori toimetatud.

Mõisnikkude Domkiriku konwendile 15.057 r. 64 kop. laenu tingiks, mis sellele orelile ostmiseks wälja antud;

Keisri kroonimisepäewa mälestuseks Tallinna pime-date-asutuse heaks mõisnikkude nimel 10.000 rubla annetuseks, mille eest mõisnikkudele üksi kõige kõrgemalt poolt tänu awaldati;

praegu ära kaotatud Läänemeremaade Komitee kantselei-abinõude kindlustuseks Peterburis;

„St. Petersburger Zeitungile“ (Peterburi Saksa lehele) — 1884. aastal — 3000 rubla;

Suurwürst Wladimir Aleksandrowitschi ja tema abikaasa wastuwõtmiseks 1886. a. mõisnikkude nimel 16.187 r

Üleüldiste rahadega weel hoolimatam ümberkäimine selgub sellest, et 1859. aastal nende kulus kroonult 319 tuhande rubla eest mõisnikkude mõisnikkude täieliseks omandamiseks osteti, kusjuures üks osa rahast n.-n. mõisnikkude kassast makseti, teine osa aga mõisnikkude ja maa nimel kredittassast laenati, wõla sellesama mõisnikkude kassa laudu kustutamise tingimisega.

Sellest kõigest järgneb, et mõisnikkude seisus ainult wälise osa ülemaalistest maksudest üleüldiseks otstarbeks tarwitab ja suurema osa nendest oma seisusliste tarwiduste peale pruugib. Selle juures ei tehta talupoja wõi mõne teise seisuse kasuks, kes mõisnikkude kassasse maksusid maksawad, mingid wäljaminekuid nimetatud kassast eraldi.

Kui suur on aga mõisnikkude kassade osa nendes üleüldistes summades, mida nii erapoolikult kulutatatse? Et selle peale wastata, on tarwilik maksude korralduse süsteemi üleüldise puudutada.

Käfiraha.

(Grafseadus, 3. l. paragr. 3359—3368.)

Pea iga juridilise kohustuse korral, mille täitmise teatava wältusega, on käfirahamaaksmine tarwitusel. Nii sünnib see kauba, üüri, palkamise jne. lepingute juures. Käfiraha on seega tingimine, millel oma iseseisew tähtsus puudub ja mis lihandusena peakohustusega käsikäes käib, teda kindlustades. Käesolewas kirjelduses saame kohaliku Grafseaduse piirides järgmist küsimusi harutusele wõtma:

1. Käfiraha mõiste;
2. käfiraha kui lepingu tõendus;
3. käfiraha kui lepingu kindlustus;
4. käfiraha ja trahwiraha.

Käfiraha mõiste.

Käfirahaks nimetab kohalik Grafseadus seda, mis lepingutegemise juures üks selle osalistest teisele lepingu tõeliku mahategemise tõenduselks ehk selle täitmise kindlustuselks annab (paragr. 3359). Käfiraha ei pruugi mitte ainult sularahaga, waid wõib ka teiste wäärtustega makstud saada, kusjuures summa juurus seaduse poolt lepinguosaliste oma äranägemise järele määrata on jäetud. Tingimata on aga tarwilik, et käfiraha wälja makstud saab, kuna selle paljas lubamine enesega mingisuguseid tagajärgi kaasa ei too, sest et siis niihästi lepingu mahategemise nähtaw tõendus kui ka selle täitmise realne kindlustus puudub.

Käfiraha kui lepingu tõendus.

Käfiraha äramaksmise järele loeb seadus lepingu, kui see muidu kõiki seaduslisi tingimisi täidab, muutmataks ja mõlemad lepinguosalised wõiwad selle täitmist nõuda (par. 3362). Sellest järgneb, et käfirahamaaksmisega leping ainult siis kindlaks wõib jääda, kui ta kõiki seaduslikka nõudmisi täidab*). Käfiraha tuleb seega

*) Lähemalt selle küsimuse kohta: Zwingmann, VII l. nr. 1324.

lepingu mahategemise wälimiseks tundemärgiks ehk tõendusets pidada, mis lepingu silemisi puuduji ei kõrwalda.

Räsiরাহা kui lepingu kindlustus.

Leplingu täitmise kindlustusena on käsiraহা Eraseaduse paragr. 3366 põhjal tuntud, mille järele käsiraহা saaja, kui leping tema süü läbi täitmata jääb, käsiraহা kahetordselt tagasi peab maksma ja käsiraহা-andja selle kaotab, kui leping tema süü tõttu täitmata jääb. Peale selle on süüdlane pool kohustatud kahjutasu maksma. Kui leping, mis käsiraহaga kindlustatud, täidetud, siis antakse käsiraহa selle andjale tagasi ehk panakse tema arwesse. Seäralise isamassuna arwatasse käsiraহa wastuwõtja kasuks ainult siis, kui sellekohane tingimine maha tehtud oli ehk seda kohalil komme nõuab. Leplingu wastastikusel nõusolemisel ehk mõnel teisel põhjusel ilma osaliste süüta lõpetamise korral antasse käsiraহা tagasi.

Räsiরাহা kui lepingust taganemise tingimine.

Meüldisest määrusest, mille järele leping käsiraহa maksmise korral kindlaks arwatasse, leiduwad Kohalikus Eraseaduses mõnelugused kõrwalekalbumised, mis paragr. 3367 ja 3368 ära tähendatud. Esimeses nendest on see juhtumine ette nähtud, kui lepinguosalised oma nõusolemisel tingimise selle üle maha teewad, et lepingust, mis lõpulistult maha tehtud, käsiraহা kaotamisega taganeda wõib. Sellel juhtumisel omandab käsiraহা teise laadi ja on siis ennem lepingust taganemise kergendusets kui selle kindlustusets (arrha poenitentialis, Wandelpön). Eraseaduse paragr. 3209 ja 3210 põhjal ei oleks lepingust muidu wõimalil tagasi astuda kui ainult wastastikusel nõusolemisel. Siin sellekohase tingimiseta wõib käsiraহা kaotamisega lepingust taganeda weel kahel juhtumisel, mis paragr. 3368 tähendatud ja nimelt: 1) kui leping, mille kindlustusets käsiraহa antud, weel mitte lõpulistult maha tehtud ei olnud ja ta ainult (par. 3140) eel-

läbirääkimistes seisj; 2) kui lepinguosaliste wahel tingimine selle kohta ära määratud oli, et kui üks nendest oma kohustust teatavaks ajaks ei täida, siis ta teine oma peale wõetud kohustusest wabaks saab. Peale nende ettetoodud juhtumiste on weel mõned erimäärused olemas, mis käsiraha tagasindumist ja lepingust taganemist teatava aja (termini) jooksul lubawad. Need erimäärused maksawad Tallinna, Haapsalu, Rakwere ja Kuramaal Friedrichstadti ja Bauste linnas, kus käsiraha tagasindmine ehk -nõudmine ja ühtlasi ka lepingust taganemine seni võimalik on kui lepinguosalisel, peale läbirääkimiste lõpetamist, weel loost ära ei ole läinud (paragr. 3363). Viimase linnades on aga — ainult loomade ja muu seas hobuste ostu ja müügi juures — käsiraha tagasindmine ehk -nõudmine ja lepingust taganemine selle wäewa jooksul, mil kaup oli, võimalik (par. 3363).

Käsiraha ja trahwiraha.

Käsiraha neil juhtumistel, kui tema kaotusega ehk tahetordse tagasimaksuga lepingust taganeda wõib, ei tule trahwirahaga — Conventionalpön, договорная неустойка — ära segada. Wiimane kujutab enesest seda tingitud tasumäära, mis lepingu täitmatajätmise ehk selle lõrratu täitmise puhul süüdlane pool teisele wälja maksuma peab (paragr. 3369). Määrused trahwiraha kohta leiduwad Eraseaduses iseäraldi (paragr. 3369—3378). Nendest edaspidi.

W. Nuubel.

Allikad:

Eraseadus, 3. köide.

C. Erdmann: „System des Privatrechts“, 4. B. Riga, 1894.

В. Буковский: „Гражданские Законы губ. Приб.“, Рига, 1909.

Toimetuse kirjakaft.

Rüsim. 5. Isa jättis surres kroonu wallas talutõha Wallakõhus finnitats teiste nõusolemilisel ühe poja lõha pärijaks, kes teistele nende õjad rahas wälja pidi maksma. Müüd on lõhaomanik nõus raha asemel $\frac{1}{3}$ lõhast mulle tarwitada andma, kas wiiekümne eht ta enam aastate peale, ja lõhustab ennast, et ta selle eest hea seisab, et loht ta siis minu wõi minu pärijate kätte tarwitada jääb, kui loht müügi wõi mõnel muul teel tema käest ära peaks minema. Kas on wõimalik sellelõhast märkust krepostiraamatutesle teha ja et siis see maa minu tarwitada jääb?

Wastus: Teie peate siis sellelõhase lepingu oma wahel tegema ja seda lastma krepostiraamatusse sisse landa, mis tõeste wõimalik on. Kui leping on krepostiraamatusse lantud, siis jääb maa igal tingimisel Teie kätte tarwitada. müüdagu loht wõi mitu londa käest kätte.

Rüsim. 6. Kui suure trahwi määrab seadus walekaebtuse tõstjale ja missuguse paragrafi põhjal wõib teda wastutusele wõtta.

Wastus: Trahw walekaebtuse eest on mitmesugune, selle järele, kui tähtis see walekaebtus on olnud. Trahw on 940. paragr. järele kriminal-codexist lohtu arwamise järele kahhest kuust türmist peale kuni wiis aastat õiguste kaotamisega wangiroodu.

Rüsim. 7. Ma üürisin semestri peale toa. Mitmesugustel põhjustel pean ma teise linna ajuma. Pean ma nüüd, kui leset semestrit ära tahan minna, terve semestri eest maksma wõi ainult selle aja eest, mis ma seal olen elanud. Teadustasin äraminekust korteriperemehele ette.

Wastus: Teil on leping semestri peale ja kui Teie ta enne semestri lõppu ära lähete ilma seadusliku põhjusteta, siis peate ikkagi terve semestri eest maksma. Seaduslikuks põhjusteks wõiksid Teil järgmised asjaolud olla: kui peremees tarwilisi parandusi ei tee eht kui korteris nii palju puudusi ja halbtusi on, mis tarwitamist suurel mõõdul takistawad, aga kõrwaldatud ei wõi saada. Niisugusteks halbtusteks loeb seadus ka suurel hulgal signewaid rottisid, hiiresid, lutilaid jne., seda raske on häwitada. Kui majas mõni ehitus ette wõetalle, nii et korterit selle tõttu raske tarwitada. Kui korter kudagi wiisi terwisele kahjulik on. Need on seaduses ette äranõhtud põhjused, mille puudumisel üürnik oma lõhused täitma peab, ilma ühegi fertituseta.

Rüsim. 8. Kas wallawalitusel on õigus lõhustada ilma waranduseta isikuid talwel maanteesid lorras pidama?

Wastus: Seda õigust ei ole wallawalitsusel mitte, jst teede korrahooldmise kohustus lasub maaomanikkude peal, kes seda ka peavad täitma.

Rüsim. 9. Kas on algupäralise näitemängu awalil ettefandmine ilma ülema trükiwalitsuse läbiwaatamata wõimalik? Kui ei, kuidas siis seda luba tuleks muretseda?

Wastus: Ilma ülema trükiwalitsuse sellekohase loata ei tohi mitte näitemängu ette fanda. Lubasaamiseks tuleb sellekohase palwefirjaga ülema trükiwalitsuse poole pöörata.

Rüsim. 10. Kas on sunduslik, et awalikus rahwa-raamatukogus peab olema „Всеобщая российская история“?

Wastus: Meie teada ei ole [arnast] sundust olemas.

Rüsim. 11. Olen suure waranduse omaniku wäljaspool abielu sündinud poeg. Isa on peale minu sündimist abielusse astunud, aga mitte minu emaga. Abielust on tal kolm last. Kas on minul isa surma puhul pärija õigusi?

Wastus: Seaduse järele on wäljaspool abielu sündinud lastel ainult oma ema waranduse peale pärimisõigus, oma lihaliiku isa waranduse peale ei ole aga wäljaspool abielu sündinud lastel mitte mingisuguseid õigusi. Nii ei ole ka Teil oma lihaliiku isa waranduse peale seaduse järele mingisuguseid lootusi ega õigusi.

Rüsim. 12. Juba minewal aastal pääsejid ajalehtedesse teated, et uus seadus on kinnitatud, mille järele nurgadawokatidel, palwefirjafirjutajatel ja kõigil teistel, kellel asjaajamise luba pole raha eest niisuguste asjade toimetamine, mis adwokadi asi, teelatud olla. Minewase aasta otsa aga ajasid nimetatud isikud oma äri edasi. Wiimisel ajal on jälle ajalehed sellest juttu teinud. Paluks teada, mis selle asjaga õieti on ja kui palju selles asjas tõtt isaneb?

Wastus: Kässolewa, 1914. a. 1. jaanuaril hakkas seadus maksma (kriminal kodeks 939¹), mille järele need, kes raha eest kohtuasjades nõu annawad, kirjasiid kirjutawad ja asju ajawad, kui ka need, kes nõudjatelt silmakirjaks nõudmisi omandawad ja kellel adwokadi-tunnistust ei ole, langetawad trahwi alla:

1) esimene kord arest mitte üle kolme kuu ehk rahatrahw mitte üle kolmesaja rubla ja 2) isikuid, kes selles asjas teist wõi rohkemat korda kohtu kätte langetawad, ahwardab türmi-trahw kahesst kuust kuni kahesja kuuni ühes politsei-ülewaatuse alla andmisega kahesst aastaks. Selle seaduse tarwitamine oleneb sellest, kas teegi kaebab ja suudab süüdistust tõeks teha.

Rüsim. 13. Meie isa ehitas kahesümneskolme aasta eest Eestimaa piirides taluomaniku maa peale puumaja ja määsis selle aluse eest, tga aasta korralitult renti. Müüd suri

ija ära, maja oma taehe tütrele jättes. Võlga ei ole, rohkem pärijaid ka mitte. Meie tahame maja ärawedamiseks ära müüa, aga maaomanik ei lase seda sündida. Kas on maaomanikul õigus meie warandust kinni panna ja wana neda lasta, kui ainult kiwid, mis wundamenti sees, meie isa kulul maaomaniku maa pealt said wõetud, mis muidugi sinna jääwad. Talu oli juba ammugi ennemalt ostetud kui see maja ehitati ja ikka üks ja seesama omanik. Kas taluomanikult võib maja hindu kindlas arwes nõuda, kui ta seda ei lase ära wedada?

Wastus: Sellel küsimisel on üleüldisem tähtsus. Tege- litus elus tuleb tihti juhtumisi ette, kus nõudmist teise maa peale tehtud majade ehk ehituste ärawiimise ehk nende eest tasu saamiseks awaldatakse. Kõikidel sarnastel juhtumistel peab eisteks seda taehe pandama: kas on ehitused mõisa päralt oleva talu rendimaa (крестьянская арендная земля) ehk jälle ostetud talumaa maa peal. Mõlemal korral mak- sawad iseseadused. Kui ehitused talu rendimaa peal, siis maksawad nende kohta talurahwaseaduse määrused; kui need aga ostetud talumaa peal, siis käiwad nad kohaliku era- seaduse 3. lõite määruste alla. Milles seisab nende määruste wahel? Talurahwaseaduses ei ole mitte rentnikul (kuna ehi- tuste all olew maa seaduslikuks omandamiseks harilikult wäike, siis on täesolewatel juhtumistel nõudjad enamaste rentnikud) õigust temast ehitatud majasid ära wiia ette nähtud, waid selle järele võib rentnik nende eest teatawat tasu nõuda, mille tingimised kas: 1) rendilepingus ette mää- ratud ehk mille kohta 2) iga lord rentijalt kirjalt luba wälja wõtta tuleb (paragr. 75 Cestimaa Talur. Sead.). Kui rendilepingus mingid tingimisi tehtud paranduste ja ehituste kohta määratud ei ole, siis võib paragr. 97 (E. L. S.) põhjal ainult kirjalt luba ettenäitamisel nende eest tasu nõuda. Sellepärast on tarwilik, et igal sarnasel juhtumisel, niihästi talupoeg, kes mõisalt maad rendib ehk jälle see, sellele wiimane teatava osa sellest edasi rendib, kirjalt luba ehituste ja paranduste tegemiseks rentijalt muretseks.

Teisel juhtumisel — kui ehitused ostetud talumaa peal leiduwad — maksawad, nagu öeldud, Eraseaduse 3. lõite määrused. Nende järele ja nimelt paragr. 4066 põhjal on rentnikul õigus kõiki tehtud tarwilikku ja kasulikku tulusid, mille hulka ka ehitused käiwad, rentijalt tagasi nõuda, kus- juures määrusi, mis paragr. 578 j. t. ära tähendatud, taehe tuleb panna. Määralist kirjalt luba ei ole sel korral mitte tarwis.

Kui aga ehitaja mitte rentnik ei ole ja ette teades maja wõõra maa peale teeb, siis on temal õigus maa-

omanikult (Eraf. par. 772 põhjal) tasu ainult siis nõuda, kui ehitus tingimata tarvilikkude kulude hulka kuulub. Kui ehitus ainult kasulil on ehk toreduse pärast tehtud, siis annab seadus ehitajale ainult õiguse selle ära viimiseks ühes nende liisendustega, mis paragr. 582 ja 583 ette nähtud. Kuidas ehitus tarvilikuks, kasulikuks ehk toreduse asjaks on pidada, tuleb tunnistajate ehk asjatundjate laudu linnalaks teha. Eraseaduses on veel juhtumised ette nähtud: kui ehitus ehitombel võõra maa peale tehtud, kui see oma maa peale võõrast materjalist tehtud ja võõra maa peale võõrast materjalist tehtud (paragr. 773—776). Nende juhtumiste harutamine käesoleva küsimise puhul wiiks ago sellest palju kõrwale.

Sisseaadetud küsimisest selgub: 1) et maja ostetud talumaa peale on tehtud, 2) et ehitaja rentnik on olnud. Sellega on temal (ehk pärijatel) kohaliku Eraseaduse par. 4066 põhjal õigus omanikult kõiki tehtud tarvilikke ja kasulikke kulusid (ehitusi) paragr. 578, 577 j. t. tähendatud tingimistel tagasi nõuda, kui asi muidugi veel aegunud ei ole.

Küsim. 14. Umbes 16-aastane noormees läks laewaga Amerika. See laew kadus kõige meestega teadmata kudas ja kuhu. Sellest ajast on 9 aastat möödas ja nooreltnehelt ei ole midagi teada. Millal on pärijal õigus tema warandust nõuda ja kudas moodi tema surnuks tunnistataks?

Wastus: Pärijatel on õigus teadmata kadunud isiku warandust omandada siis, kui kadumaläinud kohtu poolt surnuks saab tunnistatud. Sellekohane palwe tuleb isikute poolt, kes selles huwitatud, ringkonnakohtusse sisse anda, kes isiku ainult peale selle surnuks tunnistab, kui tema sündimisest 70 aastat mööda on läinud (paragr. 524). Surmuskunnistatu warandus läheb siis nendele, kes kohtu poolt määratud surmapäewal tema lähemad pärijad saawad olema. Et kohtulil surnuks-tunnistamine tihti pikale wenib (nagu käesolewalgi juhtumisel), siis jääb pärijatel wõimalus üle enne seda paluda, et kohus kadumaläinud isiku waranduse üle eestkostja nimetaks, selle hoole ja hoiu alla tema warandus wõiks jääda. Sellekohane palwe tuleb sellesse ringkonnakohtusse sisse anda, mille wõimupiiris kadunu elas.

Küsim. 15. Kas wõib wäljaspool abieli sündinu omale isa nime saada. Kudas ja missuguse asutuse poole sellepärast tuleb pöörduda? Kui kohalikus seaduses seda ette nähtud ei ole, kas wõib siis palwe selles asjas kõige kõrgema nime peale saata?

Wastus: Isanime (отчество) omandamise wõimalust ei ole kohalikus seaduses ette nähtud. Paragr. 166 järele otstades, mis ütleb, et wäljaspool abielu sündinud lastel (kohaliku seaduse terminologia on küll teine) ei mingid õigust isa-, perekonnanime, tema seisuse ega üleüldse tema perekonna õiguste kohta ei ole, wõib arvata, et wäljaspool abielu sündinud lapsel ka mingit õigust isanime saamiseks ei wõi olla. Paragr. 173 ja 183 põhjal on isanime omandamine ühes teiste perekondliste õigustega wõimalik: 1) wanemate abielusse astumisega ehk 2) pojaks wõtmise (узаконение) teel. Kõigeõrgema nime peale palwetirja saatmiseks wähest annaks kohaliku seaduse paragr. 174 põhjust, kus öeldud, et wäljaspool abielu sündinud lastel ja lastelastel, kes Kõigeõrgemalt poolt antud isearalisel käsul seaduslikult tunnistatud, need õigused saawad, mis selles käsus ära tähendatud. Kui küsijal isearalisi tungiwaid põhjusi Kõigeõrgemale poole pööramiseks on, siis wõiks ju õnne katsuda. Harilikult jääwad aga sarnased palwetirjad tagajärjeta.

Küsim. 18. Olime tats wenda Liiwimaal. Isa oli wana ja laskis maja wanema poja nimele kirjutada; nüüd on isa 12 aastat surnud. Testamenti ei ole tema teinud. Ema pidi surmani majas elama. Nüüd on wend obligatsiooni peale wõlga teinud ja pangast raha wõtnud, aga ise nüüd teadmata kadunud. Kui maja krepostis tema nimel ei ole, kas on mul siis õigus protsessi algada wõi on pangal õigus maja ära wõtta ja ema wälja ajada.

Wastus: Igatahes on pangal õigus tarbetorral maja, mille peale laen antud, laenu kustutamiseks ära müüa wõi omale pidada ja ka ema wälja tõsta. Protsessi algada on igal õigus. Teine küsimine on muidugi, kas seda algada maksab? Kæsolewal juhtumisel näitab asi küll enam kui kahtlane olewat.

(Küsim. 5—12 on J. Wilms'i, kõik järgnewad P. Ruubeli wastatud.)

Toimetusele on küsituid järelepärimisi saadetud selle üle, miks see ja teine küsimine wastamata jäetud. Olgu selle kohta seletatud, et õigusteaduslikes lihas ainult niisugused küsimised wõimalik on ära wastata, millel enam-wähem üleüldisem tähtsus on. Küsimisi tuleb sedawõrd rohkel arwul kogu, et nende kõikide wastamiseks lehe ruum ei jaks. Peale selle jääwad wastuseta need küsimised, mis torbud wõi mis nii puudulikult ja segaselt kirjutatud, et wastuse andmine juba selle tõttu wõimata. Toimetus.

Wastutaw toimetaja G. E. Luiga. — Wäljaandja B. Wäns. U. Bertti trükk, Tallinnas.